

1 Tŷ Mawr

Erbyn yr 16eg ganrif, anheddfan o un tŷ bonedd oedd yma – Tŷ Mawr. Mae'r tŷ yn dal i fodoli, ond erbyn hyn mae wedi'i amgylchynu gan dai eraill ac yng nghanol y pentref, ar bwys y Llythyrdy. Yn yr 16eg a'r 17eg ganrif roedd yn gartref y teulu Price, gwŷr bonedd lleol y bu un ohonynt, yn Uchel Siryf y Sir yn 1649. Erbyn 1840 roedd wedi dod yn dŷ tafarn 'The Wheatsheaf Inn'. Ail droswyd y dafarn yn dŷ preifat yn y 1940'au a'i alw'n Tŷ Mawr unwaith eto.

2 Hen Felin

Un o asedau mwyaf gwerthfawr yr ystad oedd Melin Abergorlech. Gellir gweld olion y felin wrth ymyl y bont. Adeiladwyd y bont hardd hon, sydd bellach wedi'i rhestru, gan deulu Price mwy na thebyg er mwyn annog y tenantiaid ac eraill i'r de o afon Cothi, i ddefnyddio'r felin.

3 Pont Abergorlech

Mae'r bont hynafol hon â dau fwa iddi gydag ochrau'r pileri canol yn ymestyn allan yn bigfain o bobtu'r bont. Roedd y rhain, yn ogystal â chreu cilfannau pasio i'r rhai a'i croesai, yn cryfhau strwythur y bont. Mae'n dyddio'n ôl i'r 16eg ganrif o leiaf ac o bosibl o ddiwedd yr Oesoedd Canol diweddard. Mae ysgrif ar garreg yn nodi iddi gael ei hatgyweirio gan John Jones yn 1794.

4 Capel Abergorlech

Roedd Abergorlech yn bwysig iawn yn hanes twf Methodistaeth cynnar yn y Sir. Ar y dechrau, gwnaed defnydd o eglwysi a chapeli yr Eglwys Wladol farwaidd – **Capel Anwes Dewi Sant** 5. Roedd hyn yn caniatáu Methodistaid Sir Gaerfyrddin, i osgoi derbyn y cymun mewn tŷ cwrdd neu dŷ preifat. Roedd seiat yn Abergorlech erbyn 1743; bu Griffith Jones Llanddowror a Daniel Rowland yn pregethu yno. Dechreuodd yr Achos Annibynnol tua 1660, ac adeiladwyd y Capel presennol yn 1828 a'i adnewyddu yn 1872. Bu diwygiad mawr yn ystod gweinidogaeth John Harris (1738–48).

6 Llwyn Celyn

Fferm anghysbell ag iddi ffermdy sylweddol dau lawr, gydag ysgubor a llaethdy ac adeiladau eraill ar gyfer moch a gwyddau. Yn 1840, ar Fap y Degwm, roedd Llwyn Celyn yn fferm sylweddol o 70 erw, esiampl o ffermdy a leolwyd ymhell o ffordd galed, wedi cael ei adael yn wag a'r tir wedi cael ei uno â thir fferm arall.

Glas y Dorian Kingfisher

7 Fferm Cilwr

Yn ddiamau mae'r fferm hon wedi'i lleoli ar safle o'r Oesoedd Canol, ond nid oes sicrwydd ai pentref bychan, 'tref' unigol neu rydd ddeiliadaeth oedd. Mae patrwm y caeau o gwmpas Cilwr yn awgrymu fod y tir wedi cael ei gau yn gynnar a bod yma gloddiau hynafol.

1 Tŷ Mawr

By the 16th century, the settlement consisted principally of a single gentry house – Tŷ Mawr still survives, but now flanked by houses at the core of the village, near the Post Office. In the 16th and 17th centuries it was the home of the Prices, local gentry who furnished a High Sheriff for the County in 1649. By 1840 it had become a tavern, called 'The Wheatsheaf Inn'. It was converted back to a private dwelling in the 1940s, and once again called Tŷ Mawr.

2 Former Mill

One of the most valuable elements of the estate was Abergorlech Mill. The ruins can still be seen beside the bridge. It is likely that the fine listed Abergorlech bridge was built by the Price family to encourage tenants and others south of the Cothi to use the mill.

3 Abergorlech Bridge

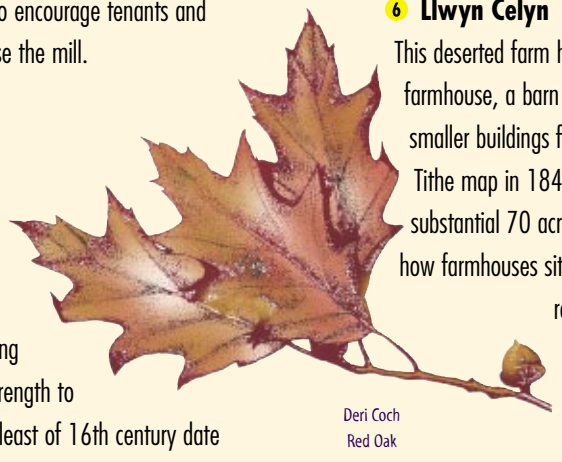
The ancient bridge has two arches and two prominent 'cut-waters' either side of the bridge surface, which provided passing places for those crossing the bridge as well as giving strength to the structure. The bridge is at least of 16th century date and may be late medieval. A carved stone records its repair by John Jones in 1794.

4 Abergorlech Chapel

Abergorlech played an important role in the spread of early Methodism in the county. At first, use was made of the churches and chapels of the then-moribund Established Church – **the Chapel of Ease of St David's** 5. This allowed Carmarthenshire methodists to avoid celebrating the Lord's Supper in meeting houses or private dwellings. There was a society at Abergorlech by 1743; Griffith Jones, Llanddowror preached there as well as Daniel Rowland. The Independent Cause began about 1660, the present chapel was built in 1828 and renewed in 1872. A strong revival took place during the ministry of John Harris (1738–48).

6 Llwyn Celyn

This deserted farm has a substantial two-storey farmhouse, a barn and dairy, and other, smaller buildings for pigs and geese. On the Tithe map in 1840, Llwyn Celyn was a substantial 70 acre farm – an example of how farmhouses sited away from tarmac roads have tended to be abandoned and holdings amalgamated.

Deri Coch Red Oak

7 Cilwr Farm

Certainly occupies a medieval site, though whether of a small hamlet or an individual 'tref' or freeholding is not known. The field patterns around Cilwr suggest fairly early enclosure with ancient hedgerows.

Llwybrau a Argymhellir	Recommended Routes
Hawliau Tramwy Eraill	Other Rights of Way
Llwybrau Eraill â Chaniatâd	Other Permissive Routes

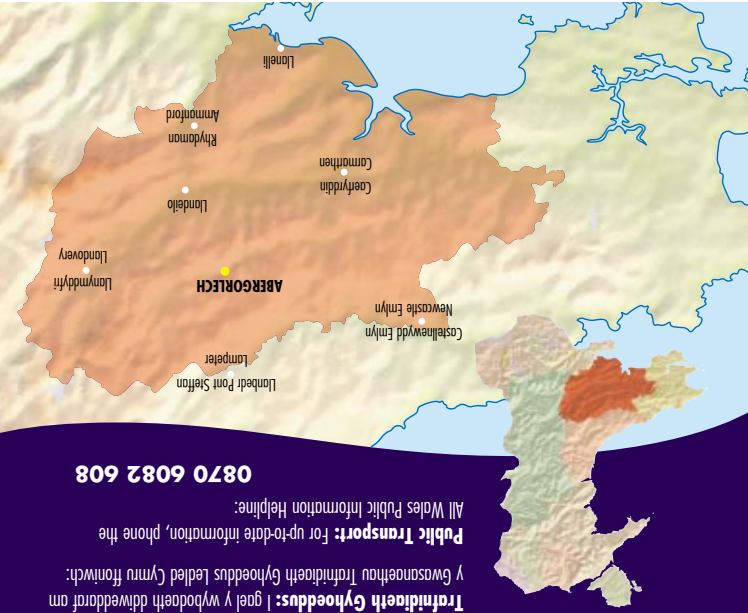

Hawffrainnt y Goron © Crown Copyright LA09007L/97/01

Tafod yr Hydd Hart's Tongue Fern

0870 6082 608

Public Transport: For up-to-date information, phone the All Wales Public Information Helpline:

Triniaeth Gyhoeddus: I gael y wybodaeth ddwydddar am y Gwasonethau Triniaeth Gyhoeddus Lledol Cymru ffônwch:

Now that you have enjoyed one of our walks you may like to know that there are three Country Parks in Carmarthenshire – Pembrey Country Park, Gelli Ayr near Llandello and Llyn Llech Owain near Gorslas, all offering excellent opportunities for enjoying the countryside.

www.carmarthenshire.gov.uk

Telephone: (01554) 747500
Tŷ'r Nant, Nant, Tostre Business Park, Llanelli, SA14 9UT.

For further information of walks in this series contact:
 This is one of a series of country walks in Carmarthenshire.

Want to know more?

A chithau wedi cerdded un o'n llwybrau, etfallai y correch wybod bod yna dri pharc gwledig yn Sir Gaerfyrddin – Pen-bre, Gelli Ayr ar bwyys Llandello, a Llyn Llech Owain ar bwyys Gorslas. Mae pob un yn cynnig cyfleoedd rhagorol i bowb fywihau cefn gwlad.

www.strgar.gov.uk

Ffôn: (01554) 747500
Tŷ'r Nant, Parc Busnes Tostre, Llanelli, SA14 9UT.

Mae'r llwybr hwn yn un o gyfres llwybrau Sir Gaerfyrddin. I gael rhagor o wybodaeth am y llwybrau yn y gyfres cysylltwch a'r:
 Ued Parciau a Cefn Gwlad,
 Tŷ'r Nant, Parc Busnes Tostre, Llanelli, SA14 9UT.

Eisiau gwobod rhagor?

Y Teithiau Cerdded

Mae pob un o'r teithiau cerdded yn dechrau yn Saffle Picnic y Comisiwn Coedwigaeth. Mae'n bosibl y bydd y llwybrau yn lleidiog ac argymhellir eich bod yn gwisgo esgidiau trwm.

LLWYBR YR YSGOL – Defnyddiwyd gan genedlaethau o blant y ffermydd gwasgarog i gerdded i'r ysgol yn Abergorlech (Caeodd yr ysgol yn 1985).

Mae'r Daith Fer (2 filltir) yn dilyn Llwybr yr Ysgol o'r hen bont mewn dolen A–B, gan ddilyn mewn manau hynt afon ffronllyd wyllt y Cothi lle mae leir Dwr a Siglenni Llwyd i'w gweld yn bwydo ar gynrhon yng ngherrig mân yr afon.

Mae'r Daith Hir (4 milltir) yn parhau ar hyd Llwybr yr Ysgol o bwyt B, i lawr llwybr sydd wedi'i naddu allan o'r graig (llithrig mewn tywydd gwlyb), ac sy'n mynd ymlaen ar ffurf dolen ar draws tir â'r gyda golygfeydd bendigedig o Ddyffryn Cothi a'r bryniau o gwmpas.

Drwy ddilyn y llwybr troed i fyny heibio Lan, mae'n bosibl cerdded ar hyd hen ffordd y Porthmyn i Dalyllychau (yn arw a chorsiog mewn manau).

TEITHIAU CERDDED Y GOEDWIG – Mae'r teithiau hyn yn dilyn ffyrdd a llwybrau'r goedwig dros dir y Comisiwn Coedwigaeth. Mae tair dolen o 1, 2, a 3 milltir, wedi'u nodi mewn un cyfeiriad. Mae'r Fenter Goedwigaeth hefyd yn hyrwyddo nifer o lwybrau beic mynydd gan ddefnyddio rhannau o lwybr y daith gerdded.

Y Rheolau Cefn Gwlad

Wrth ddefnyddio llwybrau cofiwch gadw at reolau cefn gwlad.

- Mwynhewch y wlad a pharchwch ei bywyd a'i gwaith.
- Ceuwch bob lliidiart.
- Cadwch eich cŵn dan reolaeth glôs.
- Cadwch at lwybrau cyhoeddus wrth groesi tir amaethyddol.
- Defnyddiwch lidiardau a chamfeydd i groesi ffensys, perthi a walydd.
- Gadewch lonydd i anifeiliaid, cnydau a pheiriannau.
- Ewch â'ch sbwriel adref.
- Helpwch gadw pob dŵr yn lân.
- Gwarchodwch fywyd gwylt, planhigion a choed.
- Byddwch yn ofalus iawn ar heolydd gwledig.
- Peidiwch â chreu sŵn yn ddiangen.

Gwyddwath Goshawk

Abergorlech

'Aber' means the point where two rivers join, and 'Gorlech' is the name of the river which joins the Cothi at this point.

Strangely shaped stones are found in the river, and examples of these 'Gorlech Stones' are displayed in the front gardens of cottages in the villages. They are nodules of iron-rich mudstone which have dried out and cracked. The cracks have later become filled with Calcite, a hard mineral which has resisted erosion while the softer mudstone has partly worn away, creating the strange shapes once thought to be fossil animals. Up to the early Middle Ages the areas north of the Cothi were heavily wooded, forming the Forest of Glyncothi, vital to the defence and independence of the Welsh principality of Deheubarth.

Carreg Gorlech Gorlech Stone

Following the final subjugation of Wales by Edward I in 1283, Glyncothi became a Royal Forest administered under the harsh Forest Law as a source of timber, a private hunting reserve and source of hawks for falconry. The king's foresters had to account to the king's Justiciar at Carmarthen Castle.

Forest law involved severe punishment for offences against both 'venison' and 'vert'. The 'vert' included trees, coppices, the underwood and feeding ground of the game. Venison covered all the forest animals – in medieval Glyncothi these included red deer, fallow deer and roe deer, wild boars, wolf, fox, hare and marten. By the late Middle Ages there was an accelerating rate of clearance of the forest and creation of enclosed holdings. Under Henry VIII's Act of Union of 1536 the whole area became the royal manor of Glyncothi – generally leased to local gentry. Forest Law was not finally abolished until 1640, with most of the ancient oakwoods felled and cleared by the 17th century.

Today a very different forest has returned. The First World War provided an impetus for the creation of State Forests and today Brechfa Forest consists of a total of some 5000 hectares.

The Brechfa Forest Plots (1957–1961) was a local initiative by Forestry Commission staff to raise and plant a variety of trees, mainly coniferous, to access their suitability for future planting. Many of the trees have matured and constitute a remarkable arboretum giving the Forest Walks their exceptional interest.

Here, all the common woodland birds are found, as well as less common ones such as Crossbill and Goshawk.

The Walks

All walks start at the Forestry Commission Picnic Site. Paths may be muddy and strong footwear is recommended.

THE SCHOOL PATH – Used by generations of children from the outlying farms to walk to the school in Abergorlech (The school closed in 1985).

The Short Walk (2 miles) follows the School Path to a loop A–B following in part the River Cothi. Dippers and Grey Wagtails may be seen feeding on insect larvae in the river gravel.

The Long Walk (4 miles) continues along the School Path from point B, down a path cut into the solid rock (slippery in wet weather), and loops across farmland with fine views of the Cothi Valley and the surrounding hills.

By following the footpath up past Lan, it is possible to walk along an old Drovers road to Talley (rough and boggy in places).

FOREST WALKS – These walks use forest roads and paths on Forestry Commission land. There are three loops, of 1, 2, and 3 miles, waymarked in one direction. Forest Enterprise also promotes a number of mountain bike trails, using some sections of the walk route.

The Country Code

Whilst using paths please remember to follow the country code.

- Enjoy the countryside and respect its life and work.
- Fasten all gates.
- Keep dogs under close control.
- Keep to public paths across farmland.
- Use gates and stiles to cross fences, hedges and walls.
- Leave livestock, crops, and machinery alone.
- Take your litter home.
- Help to keep all water clean.
- Protect wildlife, plants and trees.
- Take special care on country roads.
- Make no unnecessary noise.

Cefnogydd gan Bwsiect y Barcud a Chyngor Cefn Gwlad Cymru
 Supported by the Kite County Project & Countryside Council for Wales

Abergorlech

Mae'r gair 'aber' yn Abergorlech yn golygu'r pwynt lle mae dwy afon yn uno, a 'gorlech' yw enw'r afon sy'n uno â'r Cothi yn y man hwn.

Mae siâp arffeddy iawn ar roi o'r cerrig sy'n yr afon ac mae esiamplau o 'Gerrig Gorlech' yn cael eu harddangos yng ngerddi byrhyrnod y pentref. Cnapiu o laid llawn haem yw'r cerrig, gyda'r craciau a ffurfir y pan sychodd y laid yn ddweddorach wedi'u llenwi â chalsit.

Cerwd y siâpau rhyfedd, y cerwd ar un adeg mai ffosil anifeiliaid oeddent, gan fod y calsit yn fwy'n caled a dilid wrthsefyll enydol tra roedd y garreg laid yn raddol dreulio ymait.

Hyd at yr Oesoedd Canol cynnar roedd yr ardaloedd i'r gogledd o'r Cothi yn goediog iawn ac yn ffurio Coedwig Glyncothi, oedd yn hanfodol i amddiffynfa ac amniyniaeth teyrnas y Deheubarth.

Yn dilyn gorchygiad y Cymry gan Edward I yn 1283, daeth Coedwig Glyncothi yn Goedwig Frenhwal a weinyddwyd yn unol â'r Ddeddf Goedwig Iem, ar gyfer cyflenwi

Erbyn heddiw mae goedwig wahanol iawn wedi dychwelyd. Roedd y Rhyfel Byd Cyntaf yn ysgogid i ffurfio Coedwigoedd Gwladol ac erbyn heddiw mae Coedwig Brechfa yn cynnwys tua 5000 hectar.

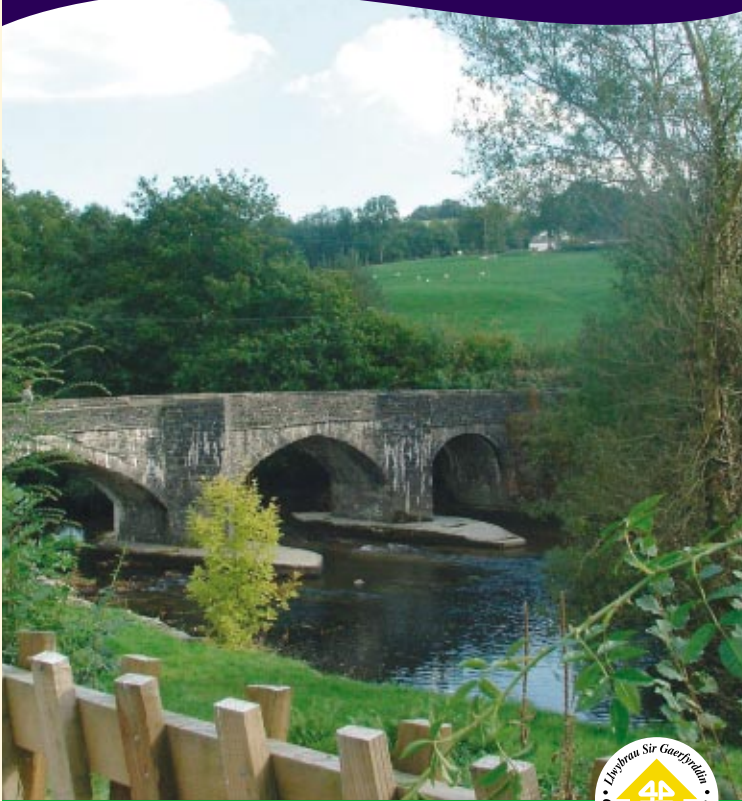
Menfer leol gan staff y Comisiwn Coedwigaeth oedd Lleiniu Coedwig Brechfa (1957–1961) i godi a phlannu amrywiaeth o goed, coed conwydd yn bennaf, i weld pa fath fyddai fwyaf addas ar gyfer eu plannu yn y dyfodol. Erbyn hyn mae llawer o'r coed wedi cyrraedd eu llawn dŵl ac yn creu coedwigta onhygoel sy'n ychwanegu'n fawr at fwyndod Teithiau Cerdded y Goedwig.

Gwellt yma bob oderyn cyffwrdd yn caeth yn ogystrid â hoi mwy pin gan gymrwys y Croesbig a'r Gosog.

Abergorlech

Abergorlech

Teithiau Cerdded Sir Gaerfyrddin Carmarthenshire Country Walk

Cyngor Sir Gaerfyrddin
 Carmarthenshire County Council

Amser Hamdden Leisure Time

